

män ohjaamiseen ja käytäntöihin. Miten politiikka on mahdollistanut tai estänyt kestävän työn ihanteiden toteuttamista työpaikoilla? Empirian pohjalta käy selväksi, että kestävä kehitys ja työelämä tarvitsevat monitieteistä lähestymistä ja asiantuntijuutta.

Kestävän työn ulottuvuudet järjestyvät hierarkkisesti, vaikka Kasvio edellyttääkin kaikkien yhtäaikaista. Jatkossa on syytä tarkastella, mitä tästä hierarkiasta seuraa ja miten syntyviä ristiriitoja voidaan käytännössä ratkaista.

Kasvion teos pyrkii ylittämään ympäristö- ja elinkeinopolitiikan välisiä rajoja osoittamalla niiden keskinäisiä vaikutussuhteita makrotasolla. Teos on tärkeä avaus kannustaessaan ratkaisemaan maailman ja ihmiskunnan tulevaisuuden kysymyksiä työelämän alueella. Olennaista ei ole, onko kaikki

mahdollisesti vaikuttavat tekijät osattu ottaa visioissa huomioon, vaan Kasvio näyttää palapelin monimutkaisuuden ja tuo esiin, mitä tekijöitä ainakin on tutkittava ja miksi näkökulman laajentaminen on välttämätöntä.

Teos on tärkeä avaus kestävän työn kehittämistä ja sen välttämättömyydestä. Vaikka kestävä kehitys on noussut työelämän kehittämisen asialistalle, ei tästä ole seurannut riittävästi muutoksia. Kestävän kehityksen mantra onkin pahimmillaan viherpesua, jota organisaatiot tekevät imagonsa kiilottamiseksi vailla todellisia vaikutuksia. Toistaiseksi näyttääkin siltä, että kestävä kehitys on asia, jota pidetään sinänsä tärkeänä, mutta joka saa kuitenkin käytännössä väistyä ”tärkeämpien” asioiden tieltä. Jää arvailujen varaan, muuttuvatko ajattelun ja toimintatavat olosuhteiden muuttuessa. Kasvion kirja

on kuitenkin tärkeä muistutus siitä, että kehityksen rajat tulevat ennen pitkää vastaan, ja niiden huomiotta jättäminen voi koitua kohtalokkaaksi.

Kestävä työ ja hyvä elämä pyrkii osoittamaan, että maapallon kestävyys koettelevat maailmanlaajuiset ongelmat ovat ratkaistavissa, mutta teos ei pysty näyttämään, miten suostumus kestävän kehityksen edellyttämiin muutoksiin olisi saavutettavissa. Siksi Kasvion teos avaakin aukkoja kestävän työelämän tutkimukselle: miten ihmiset saataisiin ymmärtämään kestävän kehityksen välttämättömyys, millaista olisi sellainen hyvä elämä, joka ei perustu kasvuun ja luonnonvarojen kuluttamiseen sekä mikä voisi olla epävirallisempien toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen, rooli kestävän kehityksen edistämässä?

Pelon sosiaalipolitiikasta

RIIKKA PERÄLÄ

Päivi Kivelän tutkimus maaseudun sosiaalisista ongelmista ja syrjäytymisestä sai ilmentyessään mukavasti julkisuutta yhteiskuntatieteelliseksi tutkimukseksi. Esimerkiksi Helsingin Sanomat (HS 15.2.2014) noteerasi teoksen lähes sivun mittaisella kirjoituksella, jossa Kivelä pääsi nostamaan esille maaseudulla tapahtuvaan syrjäytymiseen liittyvän keskeisen problematiikan: ”he ovat poissa silmistä, joten heidät on helppo

unohtaa”. Varsinkin reuna-alueilla palvelut ovat Kivelän mukaan karanneet lähes olemattomiin ja osa ihmisistä jää suorastaan heitteille.

Savon Sanomissa Kivelän tutkimus nousi uutispäällikkö Riitta Raatikaisen kolumnin aiheeksi. Kirjoituksessa ”Olisi pa edes joku” (13.2.2014) Raatikainen toteaa muun muassa, että Kivelän tutkimus ei anna auvoista kuvaa oloista, joissa syrjäkylä vanhukset ja

Päivi Kivelä
Syrjässä syrjäytyneet
Pelon sosiaalipolitiikka
ja verkostoyhteistyön
mahdollisuudet maaseudulla
Sininauhaliitto, 2014

mielenterveys- ja päihdeongelmaiset elävät. ”Yleisen käsityksen mukaan elämä on maaseudulla jotenkin yhteisöllisempää kuin suurissa kaupungeissa. Naapurua ei jätetä, eikä kenen-

kään ruumis muumioidu kylätoimikunnan tietämättä. 'Nostalgiaa', vastaa tutkija Päivi Kivelä", kirjoitti Raatikainen ja totesi että jatkossa apu on entistä kauempana: "Jos hyvinvointivaltio kohtaa kansalaisensa kasvotusten, se tapahtuu vastaanotolla, jonne on jonotusnumero."

Sen jälkeen onkin ollut taas hiljaisempaa. Tätä arviota kirjoitettaessa "sote-ratkaisu on lähestymässä maalia" (HS 25.6.2014), mutta ei näytä siltä, että syrjäseutujen ongelmat olisivat tässä ratkaisussa kovin kaan keskeisessä asemassa. Esimerkiksi monien kansalaisjärjestöjen edustajien pelkona on pikemmin ollut, että entistä massiivisemmat palvelurakenteet tulevat kuihduttamaan ne vähäisetkin palvelut, joita maaseudun pieniltä paikkakunnilta vielä löytyy. Koneen Säätiön toukokuun lopussa järjestämässä, sinänsä ansiokkaassa yhteiskunnallista eriarvoisuutta käsittelevässä "Jakautuuko Suomi" -seminaarissa maaseutua ei mainittu lainkaan vaan esillä olivat lähinnä kaupunkien ongelmat. Voisiko kyseessä olla vääринymmärrys? Esimerkiksi *Maaseutu 2014* -barometrin mukaan "[s]uomalaisten mielikuva maaseudusta on erittäin myönteinen. Maaseutuun liitetään vahvasti luonto, aitous ja hyvä elämä. Myös ympäristöystävällinen elämäntapa liitetään maaseutuun. Sen sijaan negatiivisia määreitä, kuten stressiä ja kansantalouden rasisiteena olemista, maaseutuun ei liitetä." Eihän tällaisessa paratiisissa ole eriarvoisuutta tai tarvita palveluita!

Edellä esitetyn valossa Päivi Kivelän tutkimukselle onkin selvä tilaus. Se nostaa yh-

teiskunnalliseen keskusteluun ensinnäkin asioita ja ilmiöitä, jotka tapahtuvat alueilla joilla on, Kivelän sanoin, matala taloudellinen ja symbolinen arvo ja ihmisiä, jotka jäävät usein sivuun yhteiskunnallisista epäkohdista keskusteltaessa yksinkertaisesti jo siitä syystä, että he ovat täysin huomaamattomia: syrjässä syrjäytyneitä, kuten teoksen nimikin kertoo. Tämän lisäksi tutkimus avaa uusia näkökulmia nykyisten kehityskulkujen ymmärtämiseen. Esimerkiksi Kivelän pelon sosiaalipolitiikkaa koskevat pohdinnat ovat erittäin mielenkiintoisia, ja niiden toivoisin saavan huomiota laajemminkin.

En ole ennen kirjan lukemista esimerkiksi tullut ajatelleeksi, että vallalla olevan "kestävyysvaje / kilpailukyyn menettäminen / kolmen A:n luottoluokitus" -keskustelun takana voisi olla "eliitin pelko", jota pitää yllä ajatus jatkuvasta kilpailusta ja häviämisen tai ulospuotamisen mahdollisuudesta. "Siksi päätöksentekijät eivät kykene näkemään toisin ajattelemisen ja tekemisen mahdollisuuksia", Kivelä kirjoittaa. Tällaisesta näkökulmasta on helppo kuvitella eteensä esimerkiksi kuntien leikkauslistoja käsittelevä kokous, jossa pelokkaat kuntapäätäjät tekevät päätöksiä, eivät suinkaan rationaalisin vaan pikemminkin emotionaalisin perustein. Nyt on pakko leikata!

Tältä osin Kivelän tutkimus osallistuu, vaikkei siihen kirjassa eksplisiittisesti viitatakaan, keskusteluun nykyajalle tyypillisestä neuroottisesta riskien hallinnan ajasta. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston tutkijan Mikko Saastamoisen mukaan tätä aikaa leimaavat järjen sijasta pelon ja epävarmuuden

tunteet. Saastamoinen kirjoittaa kansalaisuuden käsitettä tutkineen Engin F. Isinin näkemyksiin pohjautuen näin: "Ei ole perusteltua väittää, että ihmiset kohtaisivat elämänsä riskit aina rationaalisesti ja laskelmoiden. Useimmiten ne kohdataan varsin emotionaalisesti ja paniikoiden." Kivelän esittämien havaintojen valossa saman toimintamekanismin voi ulottaa myös yleisemmän yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolle.

Kirja alkaa "Millan tarinalla", jossa tiivistyy hyvin kirjan keskeinen teema: maalaisidyllin takaa paljastuva yhteiskunnallinen osattomuus ja erilaiset yksilölliset ja sosiaaliset ongelmat, joihin ei ole selvästikään saatavissa riittävästi tukea. Milla tai muutkaan kirjassa esiintyvät henkilöt eivät ole todellisia henkilöitä vaan koosteita Kivelän tutkimuksen aikana tapaamista ihmisistä. Milla kärsii monista sairauksista, mielen-terveysongelmista, riippuvuuksista, sosiaalisista ongelmista ja köyhyydestä. Ongelmat ovat kulkeneet sukupolvelta toiselle ja Kivelän kirjoittamasta tarinasta saa vaikutelman, että tukea ei ole ollut tarpeeksi missään vaiheessa. Kivelä kuvailee: "Milla on pitänyt lapsuudenperhettä pystyssä niin kauan, kunnes oma terveys on romahtanut. Nyt Milla asuu lapsineen olosuhteissa, joita ei äkkiseltään ajattele löytyväksi hyvinvoivasta Suomesta: mökki metsänreunassa vaikeakulkuisen tien päässä, pihapiiri täynnä arvaamattomia kotieläimiä ja koiria."

Muita kirjassa esiintyviä henkilöitä tai hahmoja ovat Reetta ja Ritu, jotka ovat löytäneet toisensa rankkojen elämäntekemusten jälkeen, sekä syrjäkylällä yksinäisenä erakkona elele-

vä 60-vuotias Mikko, jota viina vie liikaa. Kaikkia neljää yhdistää se, että he ovat ns. moniongelmaisia, köyhiä ja jollakin tavalla tipahtaneita yhteiskunnan keltasta. Yksi Kivelän esittämistä tutkimuskysymyksistä onkin, pystytäänkö Millan, Reetan, Ritun ja Mikon kaltaisille ihmisille tarjoamaan sellaista apua, jota nämä tarvitsevat selvittääkseen ja voidakseen elää ihmisarvoista elämää.

Tutkimushetkellä vastaus kysymykseen näyttää olevan ei – tai ei ainakaan kovin hyvin. Milla on esimerkiksi odottanut pääsyä psykiatrisen sairaanhoidajan vastaanotolle puoli vuotta, mutta aikaa ei ole vielä kulu- nut. Sillä välin Millaa ja hänen perhettään yrittää tukea kotikäyntejä tekevä järjestötyöntekijä. Kivelä ei ole kuitenkaan varma tuen riittävydestä, vaikka järjestötyöntekijällä onkin aikaa ja hänen aikataulunsa joustavat, kun tarve niin vaatii. Lapset ovat sentään lastensuojelun seurannassa. Myös Reeta, Ritu ja Mikko tuntuvat saavan apua lähinnä järjestötyön piiristä.

Kivelä ei säästele sanojaan kuvatessaan vallitsevan niukkuuspolitiikan ongelmia, joka on näännyttänyt etenkin julkisen sektorin ihmiset. ”Kun työntekijät yksi toisensa jälkeen väsyvät, yhä useammat kuntalaiset jäävät vaille puolestapuhujia, kaikkein heikoimmat suorastaan heitteille”. Heikoilla ei ole puolestaan valinnanmahdollisuuksia. Reetta ja Ritu saavat ruoka-apunsa taholta, joka tuomitsee heidän identiteettinsä ja elämäntapansa. ”Köyhillä ei ole varaa olla ylpeä”, kirjoittaa Kivelä lakonisesti kuvaillessaan Reetan ja Ritun piipahdusta ruokajakelun hartaushetkeen.

Kirjan toinen keskeinen kysymys koskeekin eri yhteiskunnan sektoreiden asiakaskäytäntöjä, sektoreiden välistä yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia. Tältä osin Kivelän tutkimus on selkeä puheenvuoro järjestöpohjaisen auttamistyön puolesta, eikä se anna aina kovin mairittelevaa kuntatasolla tapahtuvasta työstä. Esimerkiksi imagonrakenteluun keskittyvät kunnallispoliittikot eivät mielellään tunnista tai tunnusta ongelmia ”takapihallaan” – kunnan dynaamiseen imagoon kun ei ”vääränlainen porukka” oikein sovi. Vastuusta voi myös luikerrella pois puhumalla esimerkiksi ”elämäänsä tyytyväisistä alkoholisteista”. Sosiaalityön käytännöt puhe- linaikoineen ja jonotusnumeroineen taas sulkevat pois asiakkaiden kohtaamisen mahdollisuuden, samoin kuin suuret asiakasmäärät ja ajan niukkuus. Joillakin paikkakunnilla sosiaalityötä on olemassa enää satunnaisesti, jolloin kosketus paikkakuntien asukkaiden ongelmiin voi puuttua täysin.

Tässä yhteydessä on aiheellista huomauttaa, että kyseessä Sininauhaliiton julkaisu, ja siten sanoma on lähtökohtaisesti järjestömyönteinen. Itse järjestötyön tutkijana yhdyn omien tutkimusteni pohjalta kuitenkin Kivelän näkemyksiin siitä, että järjestöillä on tärkeä rooli kunnallisten palveluiden täydentäjänä. Esimerkiksi Kivelän esittämä taulukko sosiaalityöntekijän ja järjestötyöntekijän työn painopisteistä on mielestäni erittäin hyvä ja voisi toimia esimerkiksi julkisen ja kolmannen sektorin välisen työnjaon hahmottamisen pohjana tulevaisuudessa. Kivelä esittää teoksessa myös vahvan puheenvuoron universaalien sosiaali-

politiikan puolesta eikä siis näe, että kunnallista vastuuta palveluista tulisi ulkoistaa järjestöille tai muille yksityisille taholle. Näin Kivelä myös vahvistaa omaa näkemystäni siitä, että suomalaiset sosiaali- ja terveysalan järjestöt ovat toimijoita, jotka vaalivat sekä hyvinvointivaltion universaalia eetos- ta että julkisen vallan ja järjestöjen vahvaa kumppanuutta. Tässä ajattelutavassa järjestöt toimivat julkisten palvelujen täydentäjinä eivätkä niiden korvaajina. Tällä hetkellä järjestöjen kehittämät hyvät käytännöt jäävät kuitenkin helposti lyhytaikaisiksi ja niiden potentiaalia ei täysin ymmärretä.

Kaiken kaikkiaan Kivelän tutkimus on ajatuksia herättävä, ja sen luettuaan ainakin allekirjoittanut näki asioita uudella tavalla. Kivelän tyyli on hyvin henkilökohtaista, eikä hän säästele sanojaan ja näkemyksiään kuvatessaan nykytilanteen mielettömyyttä. Tämä on mielestäni hyvä asia ja tekee tekstistä viihdyttävää luettavaa. Kivelä osaa myös miellyttävällä tavalla upottaa tekstiin sekä suomalaista sosiaalipoliittista että teoreettisempaa kansainvälistä keskustelua ja käyttää näitä tutkimuksia apuna omien havaintojensa tulkittamiseen. Ellei sana olisi niin ruma, tutkimuksen voisi nähdä edustavan sosiaaliporno-genreä, jonka perään viestinnän professori Elina Grundström haikaili *Journalisti*-lehden kolumnissaan muutama vuosi sitten. Tällainen teksti ei ole Grundströmin mukaan ”hajutonta ja mautonta”, jossa ongelmia käsitellään vain asian- tuntijakielen kautta, vaan pahoinvoinnille annetaan kasvot. Juuri näin Kivelä toimii, mutta hän tekee sen tyylikkäästi ja

tutkittavien anonyymiutta ja integriteettiä kunnioittaen.

Kritiikkinä mainittakoon, että kirjan rakenne on hieman sekava, mikä tekee lukemisesta ajoittain raskasta. Kirjassa

on paljon sarjakuvamaisia kuvia sekä lainauksia sivun marginaaleissa – ajoittain ne tukevat mutta ajoittain myös häiritsevät lukukokemusta. Myös laajat, erilaisilla fonteilla kirjoite-

tut aineistokoosteet häiritsevät hieman, mutta kyseessä on empiiriselle tutkimukselle tyyppillinen ongelma.

Psykiatria – lääketieteen koekenttä?

JARKKO ESKOLA

Hulluuden/psykiatrian historia on saanut runsaasti julkisuutta viime aikoina. Petteri Pietikäisen kirja *Hulluuden historia* on ollut myyntimenestys.¹ Miksi hulluus näyttää myyvän juuri nyt? Mikä on kirjojen viesti lukijoilleen? Miten ne kuvaavat ihmisen mieltä ja sitä kulttuurisesti määriteltyä poikkeavuutta,

¹ Pietikäinen (s. 1964) on Oulun yliopiston aate- ja oppihistorian professori, joka ilmoittaa kirjan takaliepeessä erityisiksi tutkimusalueeseen mielenterveyden historian, evoluutioteoriat ja utopia-ajattelun. Hänen motivaationsa kirjan kirjoittamiseen löytyy kirjan loppuluvusta:

”Tämän kirjan kirjoittaja vietti suuren osan lapsuusvuosistaan Oulun kasarmialueella tai oikeastaan sen reunamilla, missä sijaitivat puolustusvoimien henkilökunnan asunnot. Kun lähdin kotitalostani kohti pohjoista, olin saman tien armeijan kasarmilla. Kun kuljin vastakkaiseen suuntaan eli etelään, päädyin kaupungin hautausmaalle. Lännen suunnassa oli ja on edelleen Oulun läänin vankila. Koulumatkalleni lähdin itään ja kuljin Oulun piirimielisairaalan alueen poikki. Tarvitseeko enempää perustella, miksi olen kiinnostunut hulluudesta, poikkeavuudesta ja niiden hallinnasta?

Minusta ei tullut upseeria, haudankaivajaa, vanginvartijaa tai vankia eikä psykiatria tai mielisairaaloita. Historian opiskelijana kiinnostuin psykoanalyysin historiasta, ja se tie on vienytt hälljalleen hulluuden historian, jonka yhteyden oman lapsuuden ympäristöönii tajusin vasta myöhemmin.”

joka meille edelleenkin on syvä arvoitus?

Kanava-lehti palkitsi *Hulluuden historian* pian sen ilmestymisen jälkeen syksyllä 2013, ennen Helsingin Kirjamessuja, vuoden tietokirjana. Vuoden 2013 Tieto-Finlandia-palkinnon sai kuitenkin Ville Kivimäen *Murtuneet mielet*, joka sekii käsittelee hulluutta mutta rajatummin ja oman lähihistoriamme kautta viime sotiemme ja niiden rintamapaineitten aiheuttamien mielenmurtumien valossa. Edward Shorterin *Psykiatrian historia* ilmestyi suomennettuna jo vuonna 2005.²

Luin Pietikäisen teoksen sen ilmestyttyä syksyllä 2013. Se

² Shorter (s. 1941) on Toronton yliopiston lääketieteen historian professori. Hän on myös saman yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan psykiatrian professori, vaikka hän ei olekaan koulutukseltaan lääkäri vaan sosiaalihuoltoasiantuntija. Hänen kirjansa *A History of Psychiatry* ilmestyi Kanadassa jo vuonna 1997, ja se on levinnyt laajalti länsimaissa. Shorter on julkaissut lukuisia teoksia mm. *History of the Psychosomatic Illnesses – Hysteria* (1982), *History of the Shock Therapy* (2007), *Before Prozac* (2009) sekä *Endocrine Psychiatry solving the Riddle of Melancholia* (2010). Shorterin motivaatio näyttää liittyvän hänen elämäntehtäväänsä selittämään mielen sairauksiksi nimettyjen ilmiöiden historiaa ja luonnetta.

Petteri Pietikäinen
Hulluuden historia
Gaudeamus, 2013

Edward Shorter
Psykiatrian historia
Mielenterveyden keskusliitto,
2005

jäi askarruttamaan mieltäni. Luin sen kesällä 2014 huolellisesti uudelleen ja sen jatkona myös jo aiemmin lukemani Edward Shorterin teoksen. Minua jäi vaivaamaan kysymys, miten kuvata ihmisen mielen häiriintymisen ja siihen liittyvän inhimillisen kärsimyksen ja sen kokemisen historiaa? Miten kuskakin yhteiskunnan kehitysvaiheessa inhimillinen tieto kytkeytyy kärsimyksen ja sen ilmenemisen ymmärtämiseen ja hoidon/tuen antamiseen? Miten tulkita niitä yrityksiä, joita kunakin aikakautena hyväksytään ”parannuskeinoiksi” ilmiöön, jota ei ymmärretä?

Petteri Pietikäinen ja Edward Shorter omaavat hyvän akateemisen taustan ja ovat ”ulko-puolisia” kirjoittamalleen lääketieteen haaralle. Shorter kirjoittaa tietoisesti lähinnä 1800- ja 1900-luvun mielisairauksien historiaa rajoittaen sen pääosin Ranskaan, Saksaan, Eng-